

Міністерство освіти і науки молоді та спорту України
Департамент освіти і науки
Просторівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
Чернігівської районної ради Запорізької області

**Всеукраїнський конкурс екскурсиводів музеїв закладів освіти
«Край, в якому я живу»**

Вид музею: історичний (широкого змісту)

«Через віки і океани»

(присвячено 200-річчю села Просторе)

Виконавці: Дребот Вероніка,
учениця 6 класу,
Макаренко Катерина,
учениця 7 класу
Просторівської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів
Керівник:
Похилько Наталія Анатоліївна,
бібліотекар
Просторівської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів,
керівник шкільного музею
тел. 0990106986

Вступ

Інтерес до вивчення історії рідного краю нині набув особливої актуальності. Жоден підручник з історії не в змозі детально розповісти про кожен населений пункт нашої країни. Тому краєзнавчі музеї можуть і повинні відігравати велику роль у збереженні історії свого краю.

Особливість нашого села, на нашу думку, полягає в тому, що колись це була менонітська колонія, як і багато сіл нашого району **(слайд 2) (Додаток 1)**. Ця обставина не могла не відобразитися на побуті жителів села. Сьогодні в шкільному музеї представлені предмети різних культур: зокрема німецької та української. Але слід зазначити, що з часом ці культури тісно переплелися.

Короткі загальні відомості про історію створення музею та його зміст

Наш музей заснований у жовтні 2001 року **(слайд 3)** [8]. Починався він як Куточок хліба та бережливості. Проте з часом кількість та різноманітність експонатів примусила нас розширити діяльність Куточка. Так виникла необхідність створення музею. Сьогодні в ньому працюють кілька експозиційних розділів, які об'єднані в одну спільну тему **«Історія рідного села»**.

Постійно діючими експозиціями музею є (слайд 4) :

«Меноніти в нашому краї» **(слайд 5)**, «Бойова слава односельчан» **(слайд 6)** з розділами: – «Воєнні роки 1941-1945» **(слайд 7)**, «Місце служби – Афганістан» **(слайд 8)**, «На ваших плечах – Україна» (присвячена учасникам АТО/ООС) **(слайд 9)**, «Історія села», «Рідна школа», «Відділ народознавства», «Куточок Хліба та бережливості» [8]. Крім того, **динамічні експозиції**, такі як: «Рідній школі – 50», «Історія району в роки Української революції 1918-1921 років», «Через віки і океани».

Організації, з якими шкільний музей співпрацює (слайд 10):

– краєзнавчий відділ Запорізького обласного центру туризму (КЗ «Центр туризму» ЗОР), відділ культури Чернігівської ОТГ; Чернігівський районний краєзнавчий музей; Просторівський сільський Будинок Культури; Просторівська сільська бібліотека; редакції районних газет «Нива» та «Голос Чернігівки».

Шкільний музей гостинно запрошує на тематичні екскурсії (слайд 11):

1. Оглядова екскурсія з історії села. 2. З історії визволення Чернігівського району. 3. Братська могила в селі Просторе. 4. Наш край в роки війни. 5. Наш край восени 1943 року. 6. Партизанський рух в Чернігівському районі. 7. Відділ народознавства в музеї. 8. Хліб – всьому голова. 9. Вишивка в краєзнавчому музеї. 10. Особливості побуту менонітів та українців у XIX столітті.

Вікова аудиторія: учні Просторівської ЗОШ I-III ступенів, учні закладів освіти Чернігівського району та гості села і школи будь-якого віку.

Тривалість екскурсії: від 20- до 50 хв. Оглядові екскурсії починаються від стенду «Меноніти в нашому краї» (**слайд 12**) і закінчуються у відділі народознавства, а тематичні – залежно від теми екскурсії [8,9].

В музеї працюють учні 5-11 класів. Тобто кожен може спробувати себе в ролі пошуковця-дослідника чи екскурсовода.

Основна частина

Історія заселення і розвитку Просторівського краю

Сьогодні наша екскурсія буде присвячена 200-річчю села Просторе, де і знаходиться наша школа. За 10 хвилин екскурсії ви зможете побачити речі, яким вже майже 200 років: це німецька вафельниця, маслобойка, млинок для перцю, праски, а ще справжній менонітський диван та багато інших, не менш цікавих, речей. Отож, 200 років тому, а саме у 1820 році група переселенців із Західної Пруссії прибули на місце колишнього ногайського аулу, що на березі маленької річки Сисикула і вирішили оселитися тут. Поселення назвали Гросвейде, за назвою колишнього місця проживання (тепер це село має назву Просторе) [1].

Ми розпочинаємо екскурсію біля стенду «**Меноніти в нашому краї**» (**слайд 12**). Відомо, що родини прибули на наші землі восени, тому перш за все вони викопали землянки, в яких і зимували. А по весні вже почали розбудовуватися (**слайд 13**) [8]. Також відразу будували школу і церкву. Це були прості, дуже маленькі скромні будиночки. Проте вже восени 1921 року школа прийняла перших учнів [1].

На нашому стенді можна побачити фото будівлі шкіл села Паства та села Руднервейде (**слайд 14**) [9]. Школу ж у Гросвейде декілька разів перебудовували.

Зараз збереглася тільки та будівля, яка була у 30-х роках XX століття. Щодо церкви, то в Гросвейде був молитовний будинок. Це була невелика будівля, набагато менша, ніж будинки менонітів. Тому, мабуть, будівля і не збереглася до нашого часу [2]. Як не збереглося і фото тодішньої церкви. Проте збереглося фото церкви села Руднервейде **(слайд 14)** [6]. Багато жителів Гросвейде були парафіянами саме цієї церкви. До речі, з нею пов'язано декілька цікавих історій, які жителі села передають вже не одному поколінню. Так, наприклад, цікавою є історія забудови цієї церкви. Кажуть, що вона була збудована за підтримкою Олександра I, а також, що це була остання церква, яку фінансував цар [5].

Велике місце в історії нашого села, і в шкільному музеї також, займає тема дитячого притулку Гросвейде **(слайд 15)**. Цей притулок зіграв велику роль для нашого села як колись, так і тепер. Але не будемо забігати наперед.

У 1906 році в село Гросвейде приїхала родина Хардерів, Абрахам та Юстіна **(слайд 16)** [7]. Вони приїхали в Гросвейде з наміром створити тут сиротинець, тобто притулок для дітей-сиріт. Своїми зусиллями та за допомогою коштів, що надходили від інших менонітів, будинок швидко почав працювати [7]. Хардери намагалися створити для дітей якнайкращі умови. В сиротинці була своя школа, жилий корпус зі спальнями для дітей та вихователів, кухня, їдальня, лазня. Працювала котельня: в будинках було парове опалення, свій водогін. Для дітей були створені ігрова кімната, спортивний зал [6].

В притулку жили виключно німецькі діти. Будинок працював як сиротинець 16 років [7]. Потім його реорганізували для дітей-сиріт українського населення, а потім і зовсім закрили. Декілька років будинок пустував. Пізніше його знову відкрили вже як інтернат. У 1943 році під час звільнення села від німецько-фашистських загарбників, будівля притулку була спалена [4].

Про діяльність притулку ми знаємо із достовірних джерел. Це спогади А.Зудермана, проповідника П.Фрізена, інших колишніх жителів нашого села **(слайд 17)** [2,9]. Та найціннішим джерелом і експонатом цього відділу є копія щоденника А.Хардера, засновника дитячого притулку, що була надіслана нам його нащадками **(слайд 18)**. В цьому щоденнику А.Хардер розповідав про життя

притулку від самого початку його заснування і до повного закриття. До того ж із Щоденника ми також дізналися про події того часу, які відбувалися в нашому селі.

Початок XX століття вніс зміни у розмірений ритм життя менонітів (**слайд 19**). Радянська влада у Гросвейде була встановлена у 1918 році, після чого село кілька разів переходило із рук у руки під час боїв громадянської війни. Проте громада менонітів була сильною, релігійною, аполітичною, а тому селяни жили і працювали більш-менш спокійно [1]. Однак, хоч роки громадянської війни не дуже вплинули на життя менонітів, в районі господарювала банда батьки Махна. Особливо їх приваблювали менонітські господарства, де завжди було чим пожитися [3]. З нашими селами ці події також мають тісні зв'язки. Неодноразово потерпали від махновців і мешканці сиротинця [7]. Про це ми також можемо дізнатися, прочитавши Щоденник А.Хардера.

На кінець 20-х років в селах почали створюватися колгоспи. В кожному селі створювався свій колгосп. Меноніти вчилися вести спільне господарство [3]. Відділ «**Історія села**» надасть відвідувачам музею інформацію про те, як жило і розвивалося наше село протягом 200 років (**слайд 20**) [8].

Меноніти багато часу віддавали службі Господу. Але вони також дуже багато працювали. До того ж, старожили нашого села завжди підкреслювали, що німці працювали однаково з українцями [2,4]. Німці багато чому вчилися від українців, а українці переймали менонітські традиції. Це добре видно навіть з тих речей, які зібрані в нашому музеї. Так ми маємо саме німецькі речі, такі як вафельниця, швейна машина, диван, а ще праски, рубанок чи маленький млинок для розмелювання перцю (**слайд 21,22,23**) [8]. Такими ж речами пізніше почали користуватися і українці.

В свою чергу, глиняні глечики, дерев'яні рубелі, серпи – ці речі були однакові і в українських і в німецьких родин (**слайд 24**) [8]. Ось ярмо. Воно без жодних прикрас. В нашому селі меноніти не дуже прикрашали свої хатні речі візерунками (**слайд 25**) [4,8].

Як ми вже говорили, менонітські і українські родини часто обмінювалися і своїми традиціями, і своїми речами. Ось, наприклад, дитяча колиска (**слайд 26**) [8].

Її було подаровано українським дітям десь у 1923-1924 роках. В такі колиски меноніти вкладали своїх немовлят. Ця ж, набагато менша за розмірами, але точна копія справжньої колиски – була іграшковою, для ляльки [4].

Ось інший приклад. Перед вами німецька маслобойка і українська **(слайд 27)** [8]. Українська була привезена в село десь в кінці 40-х років із Західної України. До того часу всі в селі користувалися саме німецькими маслобойками. А в 50-х роках в село приїхала родина Скорейка Богдана. Чоловік був майстром на всі руки. Він оглянув німецьку маслобойку і зробив таку ж. Відтоді всі жителі нашого села замовляли йому саме такі маслобойки [4].

В свою чергу, ми не знайшли ніде німецької прядки, хоча з літератури знали, що німецькі прядки відрізнялися від українських. Та, як запевняли нас колишні жителі Гросвейде, які часто приїжджали до нас з-за кордону, в нашому селі всі німці користувалися українськими прядками **(слайд 28)** [8].

З другої половини XIX ст. меноніти почали будувати свої хати з цегли, а дахи вкривали черепицею. В нашому музеї зібрана чимала колекція черепиці **(слайд 29)** [8]. Вона вся різна, тобто з різними написами. Та це й не дивно, адже майже в кожному селі в той час була своя цегельня або черепичний завод. Мабуть, Вам цікаво буде дізнатися, що клеймо, тобто напис на черепицю, ставили для того, щоб підтвердити якість товару.

В нашій колекції майже 30 різних видів черепиці. Проте найчастіше в наших селах зустрічається черепиця з цегельного заводу А. Каспера колонії Контеніусфельд (Довге), черепиця з колонії Гамберг (Кам'янка) – Нейфельда, та черепиця з Фабрикервизе (Фабричне) і Гальбштадта (Молочанск).

Цікаво, що ставили клеймо і ремісники, що виготовляли в невеличких майстернях праски, рубанки, як ось ці, що в нашому музеї **(слайд 30)** [8]. Майстерні відкривалися майже в кожному селі. В Гросвейде такої майстерні не було, була лише кузня та невеличкий магазин господарчих товарів. Вироби з місцевої кузні також представлені нашій експозиції **(слайд 31)** [8].

Музейні експонати, які можна побачити в експозиціях, надходять до нас різними шляхами. Більшість з них потрапили до музею під час проведення

етнографічних експедицій після спілкування із односельчанами. Часто відвідувачі музею самі пропонували передати старі речі до музею в якості подарунків. Інколи таким чином нам передавали родинні реліквії, щоб збереглася пам'ять про рідних та близьких людей. Серед наших експонатів є чимало цікавих речей (**слайд 32,33,34**). Це фото, вирізки газет, предмети побуту тощо [7,9].

У 1941 році німецьке населення села Гросвейде почали примусово евакуювати в Казахстан. Ті німці, хто не встиг виїхати, були виселені у 1943 році після звільнення села. В Гросвейде приїжджали переселенці із різних областей України. З 1945 року село Гросвейде було перейменовано на Просторе. Здавалося б, на цьому можна було б поставити крапку на історії менонітів і далі говорити тільки про історію українського села. Проте ще у 80-90-х роках минулого століття до нашого села часто приїжджали туристи з Канади, Німеччини. Головним чином це були нащадки тих, хто проживав в Гросвейде раніше. Серед них були також і ті, хто в 30-і роки навчався в Гросвейдовській школі. Під час таких візитів ми і дізнавалися про те, як жили люди в нашому селі багато років тому (**Додаток 2**).

У 2018 році до нас знов завітали гості з Канади. Цього разу приїхали нащадки Абрахама Хардера, того самого, який заснував в Гросвейде сиротинець (**слайд 35**) [8]. Стенлі Браун, правнук А.Хардера, та його дружина Сінді були дуже вражені тим, що в нашій школі пам'ятають їхніх пращурів, а в шкільному музеї навіть оформлено експозиції про менонітів.

Повернувшись до Канади, вони розповіли своїм друзям та рідним про нашу школу. Одна з їхніх знайомих, Бренда Мюллер, працює в християнській школі. Вона запропонувала своїм учням-третьокласникам та їх батькам зібрати кошти для придбання дитячого майданчика для наших учнів (**слайд 36**) [8]. За рік необхідна сума була зібрана і тепер у нас є чудові ігровий та спортивний майданчики (**слайд 37**) [8]. Цій події присвячений стенд «Через віки і океани» (**слайд 38**) [8]. Отож і виходить, що через двісті років, через віки і океани у нас знов відновилися зв'язки з менонітською общиною (**слайд 39**) [8].

Висновок

В народі кажуть: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Цей вислів якнайкраще підходить до екскурсії по музею. Часто відвідувачі навіть не уявляють, скільки цікавого можна побачити у нас. В шкільних музеях завжди можна переконатися, що українські села й справді унікальні. Підтвердженням тому є ті експонати, що можна побачити в нашому музеї.

Проте побачити експонати шкільного музею можна не тільки під час екскурсій. Чотири роки поспіль нас запрошували брати участь у народознавчому святі «Серпневе намисто», яке проводить щороку сільський будинок культури, два роки поспіль ми мали запрошення на районний захід «Ніч музеїв» до міжнародного дня музеїв, брали участь у районному святі до Дня вишиванок **(слайд 40)** [8]. Беручи участь у таких заходах, ми популяризуємо свою діяльність та знаходимо нових друзів-однодумців.

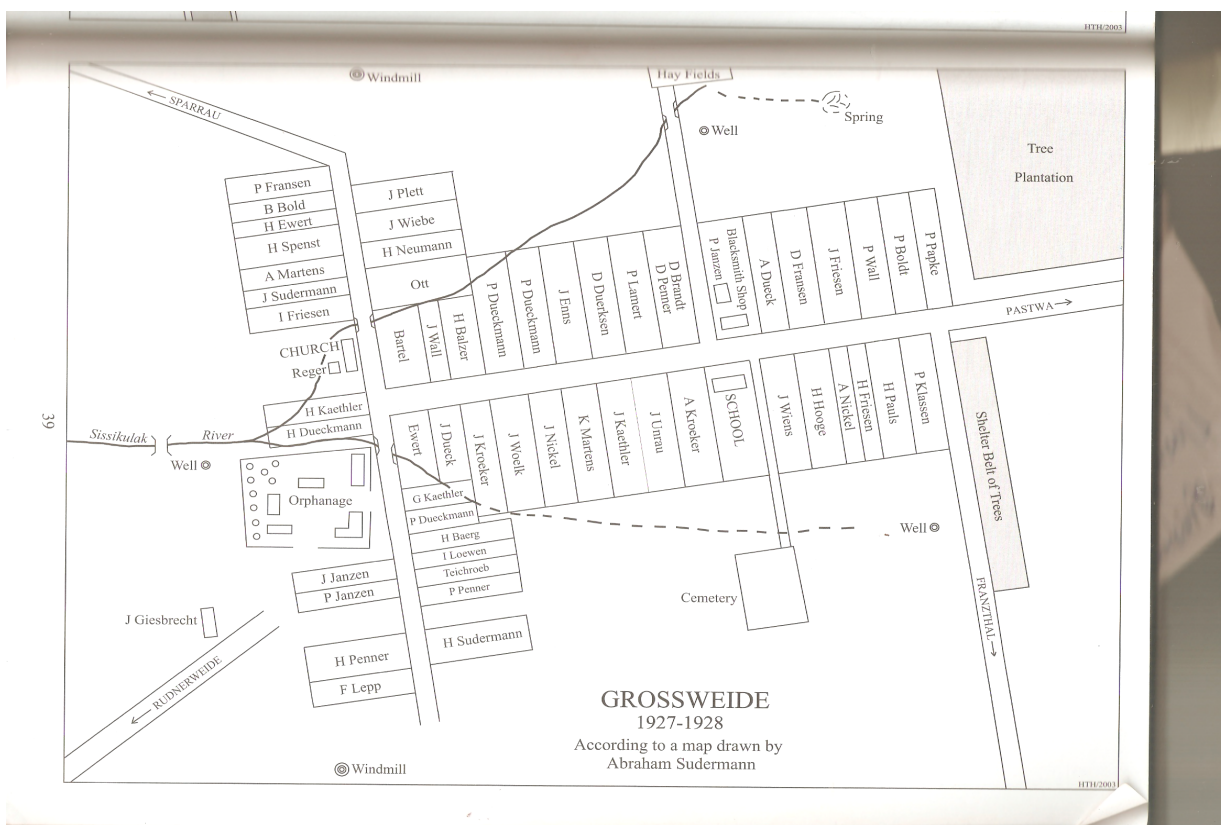
Запрошуємо й Вас до нашого музею! **(слайд 41)** [8]

Література

1. Єременко М.М. Край шляху Муравського. Нариси з історії Чернігівського району. Лана-друк, 2006.
2. Матеріали спогадів колишнього голови колгоспу ім.Щорса Ковдрі В.В..
3. Лях В. Гомін століть: (з історії с Владівка Чернігівського району. Запорізької області) с Владівка, 2005.
4. Спогади місцевих жителів: Копоть М.Я., Лещенко М.Г., Стародубцевої З.А..
5. Синепольська Л.В. Меноніти в наших степах., 2005.
6. Фрізен Руді. Менонітська архітектура. – Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010.
7. Архівні матеріали родини Хардер (фото, газетні матеріали, щоденник Хардера А.).
8. Фото з архіву Похилька П.М..
9. Фото з архіву шкільного музею.

1. Село Гросвейде (Просторе) на карті Молочної колонії [1]

2. Схема села Гросвейде [6]

